

Passat, present i història en l'exposició antològica de Josep Maria de Martín ⁽¹⁾

Josep Carreras

Composo els quadres amb formes i colors i l'acabo quan aquestes s'han convertit en objectes. J. M^a. DE MARTÍN.

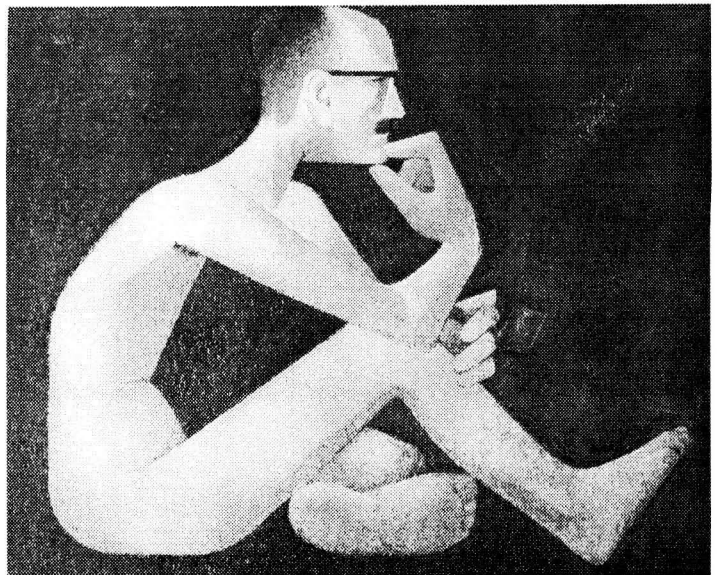
Una exposició antològica contribueix a crear una imatge més ajustada de l'artista que n'és objecte a la vegada que permet percebre la seva obra amb força més amplitud i examinar-ne la trajectoria. Les diverses etapes de creació, els canvis d'estil o les influències rebudes conviuen en un mateix espai afavorint una visió global que ha d'ajudar a valorar la importància d'un artista en un moment historic concret i establir unes constants que permetin definir i centrar la seva obra. La recent antològica dedicada a l'obra pictòrica de Josep Maria de Martín (1920) vista recentment a Berga n'ha mostrat la indiscutible importància i ha reforçat la idea que les constants segueixen presentant-se tant rigoroses com sempre, jugant aquella carta d'intel·lectualitat que caracteritza l'obra del pintor i que tan bé la defineixen des dels seus inicis com a artista (2). La mostra ha permès un recorregut per l'obra pictòrica martiniana i ha evidenciat la pertinença de l'artista plàstic berguedà a aquell moviment de joves pintors que en la dècada dels 50 es manifestaren obertament inconformistes amb la situació artística del moment. Un breu i sintètic repàs als moviments artístics d'aquests anys encara de postguerra fa que tornin a la memòria noms tan significatius com Algal, Cobalto 49, Dau al Set o el Grup Lais, un dels integrants del qual era Ramon Rogent, amb qui Josep Maria de Martín ja havia tingut contacte a través del seu taller des de 1946. En el seu Primer Manifest Negre

(1949) els del Lais denunciaven la situació anòmala que estaven vivint les arts a Catalunya i es plantejaven la necessitat de combatre-la. Es reclamava l'abandó de la rutina i es clamava contra el fals avantguardisme en un intent de despertar una vida artística més activa. El manifest del Lais no era en absolut radical i el seu tarannà poc procliu als extremismes s'intueix en expressions com les següents: *un color pot ser impossible o contrari a la realitat però sempre estarà justificat si és suggestiu i expressa un sentiment nu o bé l'art és un mitjà de comunicar la nostra vida interior i no és ni un rampeu ni molt menys una cabriola*. De totes maneres si el Manifest Negre va fer alguna cosa aquesta fou aglutinar forces d'artistes, si bé al faltar-li propostes més concretes no va trigar a anar a la deriva i a naufragar. Transmeté, això sí, a un bon grup d'artistes de la generació del pintor Josep Maria de Martín la necessitat d'aplicar-se a l'art amb procediments lògics i rigorosos. Aquest ho ha

mantingut i no hi ha a la seva obra res d'allò que tingui a veure amb les cabrioles i rampeus que tan es temien, sino amb una pintura reposada, mesurada, precisa, intel·lectual i amb un punt d'ironia, signe de salut mental en un segle convuls.

Josep Maria de Martín es cenyirà als gèneres pictòrics més tradicionals: el retrat, el nu, la natura morta i el paisatge actualitzant i esquematitzant, independitzant moltes vegades el color de la forma. Amb l'autoretrat del 1948 el procediment és evident i s'apunta cap el toc *fauve* que es manifestarà en d'altres quadres seus. El color com a expressió i la forma sotmesa a un plantejament cubistitzant cristallitza en *Cases a Gósol* (1952) i *Terra Gojosa* (1954) dos exemples de la millor pintura de la primera època i que situen al pintor berguedà en un punt molt dolç entre allò formal i allò líric, en una síntesi eloqüent del món cubista i del fauvista i que permet fer-se una idea prou justa de l'estètica del pintor en els seus ini-

Autoretrat nu (1974)
Josep M. de Martín.
FERRAN BORRÁS

cis. Si s'orienta la mirada cap a la producció posterior, la qual no ha estat tan àmpliament comentada, segons es despren de la seva bibliografia, hom descobreix que, tot i la coherència de que fa gala, hi ha constants interrogants sobre els problemes de la pintura plantejats de diverses maneres i novament solucionats o comentats. L'*Autoretrat nu* (1974) n'és una mostra excel·lent. Amb humor, l'artista es retrata en una posició gairebé idèntica a la del cèlebre nu de Victorine Meurent al *Déjeuner sur l'herbe* de Manet però adoptant una actitud reflexiva i, efectivament, despul·lat davant els eterns problemes formals de la Pintura. Les mirades al passat d'aquesta seran constants en l'obra de Josep Maria de Martín i es combinaran amb tècniques i elements propis personalíssims. Alguns dels depurats paisatges dels anys 70 i 80 recorden vagament el plantejament volumètric i colorístic del fons dels retaules i frescos dels grans trescentistes italians, desprovistos de l'anècdota de primer terme com *L'erm* (1978). Els colors es transfereixen al paisatge i als edificis d'una manera volgutament plana; però, a diferència dels citats, amb una predilecció per aconseguir unes textures elaborades que remetin a una qualitat gairebé tàctil i aplicant procediments pictòrics que inclouen el joc de proximitats-allunyaments que s'aconsegueix amb l'ús de colors clars i foscos en estret contacte.

Les referències històriques s'amplien en unes natures mortes que tant deuen al barroc Zurbarán, del qual Josep Maria de Martín en reelabora una de les seves obres més conegudes en *El silenci* (1985) i *El candelero* (1987), conservant-ne la radical immobilitat, la dimensió ascètica i la suspensió temporal a partir d'una sàvia combinació d'objectes mentre resalta emfàticament la forma oblidant les seves qualitats aparents, com al cubista Juan Gris, del qual n'extreu la capacitat de síntesi i un cert préstec colorístic. Mentrestant, en els retrats hi plana l'ombra de Piero della Francesca, sobretot per la radicalitat d'alguns perfils, així com també és possible una combinació d'aquest amb l'autoretrat d'Albrecht Dürer del Prado en el retrat de Pep Deseuras (1990) pintat en uns magnífics tons dominats pel blau. I en els nus, tots ells de remarcable qualitat, s'evidencia el gust per l'opulència de les formes femenines entesa a la manera d'Amedeo Modigliani en alguns casos, com el *Nu ocre* (1979) i l'excursionista *Nu daurat* (1987), que fa ostentació d'una llum de rara consistència i dota al tors d'una presència excepcional. El cos femení és tractat també en pintures com *El pentinat* (1979), intimista, enigmàtica i molt

personal visió d'una *toilette*, tema freqüent a la pintura del XIX i de principi del XX però que l'artista força magistralment accentuant-ne el caràcter callat i evasiu. Obres, doncs, resultat d'un profund coneixement de la pintura occidental –de Martín s'en declara fervent admirador– i d'un no menys profund amor per la mateixa que es resol i es concreta en la recerca de l'esperit que la generà. Hom pot intuir que del què es tracta és de recuperar la validesa del terme bellesa aplicat a la pintura tant en les obres on es detecta la filiació històrica com en les que no és possible de fer-ho degut al caràcter personalíssim de que fan gala. Una recerca de la bellesa a través dels complicats camins de la simplificació formal.

En general moltes de les seves obres presenten una sèrie de característiques que defineixen la seva pintura com una pintura de silenci i d'exploració de la forma, en alguns moments vorejant l'abstracció però mai abocant-s'hi del tot. Es nota especialment en els paisatges, on l'espai plàstic de construcció tradicional és substituït per un fons de color fluctuant on s'hi manifesten una o diverses construccions reduïdes en extrem, tant sols a les línies bàsiques que les conformen i que aconsegueixen crear tot un món a partir d'un excepcional economia de mitjans i d'un imponent rigor cons-

tructiu que fa possible la unitat dins la varietat.

En l'artista Josep Maria de Martín el reduccionisme és elevat a estil, però és un reduccionisme d'elaboració lenta que implica cuidar-se de les textures alhora que es tracta d'amagar la pròpia traça sotmetent el quadre a un procés d'enllestiment capaç d'eliminar el procés per a deixar tant sols el resultat. S'ha dit que la seva pintura és d'una franquesa gòtica o d'unes qualitats gairebé bizantines. En ambdós casos la història de l'art ho demostra, l'artista sempre restava ocult en l'acabat d'una obra que es volia perfecta. El rastre de la mà humana desapareixia absorbit per la presència exultant de la forma. Un noble ideal estètic recuperat per la pintura de Josep Maria de Martín.

Notes:

1. El present article és una ampliació de la crítica a l'exposició aparegut al diari Regió 7 el 13 de gener de 2001.
2. Catàleg exposició. Josep Maria de Martín. Exposició antològica. Ajuntament de Berga 2000. Introducció a l'artista i la seva obra d'Agustí Ferrer.

Josep Carreras Vilà

Cai

Serrano

Bar - Restaurant

*Dissabtes i vigílies de festius
Assortit de tapes variades i sopars a la carta*

Pl. del Mercat, s/n - Tel. 93 824 60 51
08612 MONTMAJOR